

M. TVLLII CICERONIS

POST

R E D I T V M,

I N

S E N A T V

ORATIO, OCTAVA ET VICESIMA.

SI, Patres conscripti, pro vestris immor- I
talibus in me, fratremque meum, liberosque I
nostros meritis parum vobis cumulate gra-
tias egero; quæso, obtestorque, ne meæ na-
turæ potius, quam magnitudini vestrorum
beneficiorum, id tribuendum putetis. Quæ
enim tanta potest existere ubertas ingenii,
quæ tanta dicendi copia, quod tam divi-
num atque incredibile genus orationis, quo
quisquam possit vestra in nos universa pro-
merita, non dicam complecti orando, sed
percensere numerando? qui mihi fratrem
optatissimum, me fratri amantissimo, liberis

nostris parentes, nobis liberos; qui dignita-
 tem, qui ordinem, qui fortunas, qui am-
 plissimam rempublicam, qui patriam, qua
 nihil potest esse jucundius, qui denique nos-
 2 metipso nobis reddidistis. Quodsi parentes
 carissimos habere debemus, quod ab iis no-
 bis vita, patrimonium, libertas, civitas tra-
 dita est; si deos immortales, quorum bene-
 ficio & hæc tenuimus, & ceteris rebus au-
 cti sumus; si populum Romanum, cujus ho-
 noribus in amplissimo consilio, & in altissi-
 mo gradu dignitatis, atque in hac omnium
 terrarum arce collocati sumus; si hunc ipsum
 ordinem, a quo sæpe magnificentissimis de-
 cretis sumus honestati: immensum quiddam
 & infinitum est, quod vobis debemus, qui
 vestro singulari studio atque consensu, pa-
 rentum beneficia, deorum immortalium mu-
 nera, populi Romani honores, vestra de me
 multa judicia, nobis omnia uno tempore
 reddidistis: ut, cum multa vobis, magna
 populo Romano, innumerabilia parentibus,
 omnia diis immortalibus debeamus, hæc
 antea singula per illos habuerimus; nunc
 2 universa per vos recuperaverimus. Itaque,
 3 patres conscripti, quod ne optandum quidem
 est homini, immortalitatem quandam per

vos adepti videmur. Quod enim tempus erit
 umquam, quo vestrorum in nos beneficio-
 rum memoria ac fama moriatur, qui illo
 tempore, cum vi, ferro, metu, minis ob-
 fessi teneremini, non multo post discessum
 meum, universi me revocavistis, referente
 L. Ninnio, fortissimo atque optimo viro?
 quem habuit ille pestifer annus & maxime
 fidelem, & minime timidum, si dimicare
 placuisset, defensorem salutis meæ. Postea-
 quam vobis potestas decernendi non est per-
 missa per eum tribunum plebis, qui, cum
 per se rempublicam lacerare non posset, sub
 alieno scelere delevit; numquam de me si-
 luistis, numquam meam salutem non ab his
 consulibus, qui vendiderant, flagitavistis.
 Itaque vestro studio atque auctoritate per-
 fectum est, ut ille ipse annus, quem ego
 mihi, quam patriæ, malueram esse fatalem,
 hos tribunos haberet, qui & promulgarent
 de salute mea, & ad vos sæpenumero re-
 ferrent. Nam consules modesti, legumque
 metuentes, impediabantur lege, non ea,
 quæ de me, sed ea, quæ de ipsis lata erat,
 cum meus inimicus promulgavit, ut, si re-
 vixissent ii, qui hæc pæne delerunt, tum
 ego redirem: quo facto utrumque confessus

est, & se illorum vitam desiderare, & magno in periculo rempublicam futuram, si aut hostes atque interfectores reipublicæ revixissent, aut ego non revertissem. Itaque illo ipso tamen anno, cum ego cessissem; princeps autem civitatis, non legum præsidio, sed parietum, vitam suam tueretur; respublica sine consulibus esset, neque solum parentibus perpetuis, verum etiam tutoribus annuis esset orbata; sententias dicere prohiberemini; caput meæ proscriptionis recitaretur: numquam dubitastis meam salutem cum communi salute conjungere. Postea³ vero quam singulari & præstantissima virtute P. Lentuli, consulis, ex superioris anni caligine & tenebris lucem in republica Kalendis Januarii dispicere cœpistis: cum Q. Metelli, nobilissimi hominis atque optimi viri, summa dignitas, cum prætorum, tribunorum plebis pæne omnium virtus & fides, reipublicæ subvenisset: cum virtute, gloria, rebus gestis Cn. Pompejus, omnium gentium, omnium sæculorum, omnis memoriæ facile princeps, tuto se in senatum venire arbitraretur: tantus vester consensus de salute mea fuit, ut corpus abesset meum, dignitas jam in patriam revertisset.

Quo quidem mense, quid inter me & meos
 inimicos interesset, existimare potuistis. ego
 meam salutem deserui, ne propter me ci-
 vium vulneribus respublica cruentaretur;
 illi meum reditum non populi Romani suf-
 fragiis, sed flumine sanguinis intercluden-
 dum putaverunt. Itaque postea nihil vos
 civibus, nihil fociis, nihil regibus respondi-
 stis: nihil iudices sententiis, nihil populus
 suffragiis, nihil hic ordo auctoritate decla-
 ravit: mutum forum, elinguem curiam, ta-
 citam & fractam civitatem videbatis. Quo
 quidem tempore, cum is excessisset, qui
 cædi & flammæ, vobis auctoribus, resiste-
 rat; cum ferro & facibus homines tota ur-
 be volitantes, magistratum tecta impugna-
 ta, deorum templa inflammata, summi viri
 & clarissimi consulis falces fractos, fortis-
 simi atque optimi viri, tribuni plebis, san-
 ctissimum corpus, non tactum ac violatum
 manu, sed vulneratum ferro, confectumque
 vidistis. Qua strage nonnulli permoti ma-
 gistratus, partim metu mortis, partim de-
 speratione reipublicæ, paulum a mea causa
 recesserunt. reliqui fuerunt, quos neque
 terror, neque vis, nec spes, nec metus,
 nec promissa, nec minæ, nec tela, nec faces

a vestra auctoritate, a populi Romani dignitate, a mea salute depellerent. Princeps⁴ P. Lentulus, parens ac deus nostræ vitæ, fortunæ, memoriæ, nominis, hoc specimen virtutis, hoc indicium animi, hoc lumen consulatus sui fore putavit, si me mihi, si meis, si vobis, si reipublicæ reddidisset. qui ut est designatus, numquam dubitavit sententiam de salute mea, se & republica dignam, dicere. Cum a tribuno plebis vetaretur, cum præclarum caput recitaretur, NE QVIS AD VOS REFERRET, NE QVIS DECERNERET, NE DISPUTARET, NE LOQUERETUR, NE PEDIBUS IRET, NE SCRIBENDO ADESSET; totam illam, ut ante dixi, proscriptionem, non legem putavit, qua civis optime de republica meritis, nominatim, sine iudicio, una cum senatu reipublicæ esset ereptus. Ut vero iniiit magistratum, non dicam, quid egit prius, sed quid omnino egit aliud, nisi, ut, me conservato, vestram in posterum dignitatem, auctoritatemque⁹ sanciret? Dii immortales, quantum mihi beneficium dedisse videmini, quod hoc anno P. Lentulus consul est? quanto majus dedissetis, si superiore anno fuisset? nec enim eguissem

eguiffem medicina consulari, nisi consulari
 vulnere concidiffem. Audieram ex sapien-
 tiffimo homine, atque optimo cive & viro,
 Q. Catulo, non sæpe unum consulem impro-
 bum, duos vero numquam, post Romam
 conditam, excepto illo Cinnano tempore,
 fuiffe. quare meam causam femper fore fir-
 missimam, dicere solebat, dum vel unus in
 republica consul esiet. Quod vere dixerat,
 si illud de duobus consulibus, quod ante in
 republica non fuerat, perenne ac proprium
 manere potuiffet. Quod si Q. Metellus illo¹⁰
 tempore consul fuiffet unicus; dubitatis,
 quo animo fuerit in me conservando futu-
 rus, cum in restituendo auctorem fuiffe, ad-
 scriptoremque videatis? Sed fuerunt duo
 consules, quorum mentes angustæ, humiles,
 parvæ, oppletæ tenebris ac fordibus, no-
 men ipsum consulatus, splendorem illius
 honoris, magnitudinem tanti imperii nec in-
 tueri, nec sustinere, nec capere potuerunt;
 non consules, sed mercatores provinciarum
 ac venditores vestræ dignitatis: quorum al-
 ter a me Catilinam, amatorem suum, mul-
 tis audientibus, alter Cethegum, consobri-
 num, reposcebat: qui me duo sceleratissimi
 post hominum memoriam, non consules,

sed latrones, non modo deseruerunt, in
causa præsertim publica & consulari, sed
prodiderunt, oppugnarunt, omni auxilio, non
solum suo, sed etiam vestro, ceterorumque
ordinum, spoliatum esse voluerunt: quorum
alter tamen neque me, neque quemquam
5 ¹¹ fefellit. Quis enim ullam ullius boni spem
haberet in eo, cujus primum tempus ætatis
palam fuisset ad omnium libidines divulga-
tum? qui ne a sanctissima quidem parte cor-
poris potuisset hominum impuram intempe-
rantiam propulsare? qui cum suam rem non
minus strenue, quam postea publicam con-
fecisset, egestatem & luxuriam domestico
lenocinio insistentavit? qui nisi in aram tri-
bunatus confugisset, neque vim prætoris,
nec multitudinem creditorum, nec bonorum
proscriptionem effugere potuisset. Quo in
magistratu nisi rogationem de piratico bello
tulisset, profecto egestate & improbitate
coactus piraticam ipse fecisset; ac minore
quidem cum reipublicæ detrimento, quam
quod intra mœnia nefarius hostis, prædoque
versatus est: quo inspectante ac sedente,
legem tribunus plebis tulit, ne auspiciis ob-
temperaretur; ne obnunciare concilio aut
comitiis; ne legi intercedere liceret; ut lex

Aelia & Fufia ne valerent; quæ nostri maiores certiffima subsidia reipublicæ contra tribunicios furores esse voluerunt. Idemque¹² postea, cum innumerabilis multitudo bonorum de Capitolio supplex ad eum sordidata venisset, cumque adolescentes nobiliffimi, cunctique equites Romani se ad lenonis impuriffimi pedes abjecissent; quo vultu cincinnatus ganeo non solum lacrymas, verum etiam patriæ preces repudiavit? Neque eo contentus fuit, sed etiam in concionem ascendit, eaque dixit, quæ, si ejus vir Catilina revixisset, dicere non esset ausus: se Nonarum Decembris, quæ me consule fuissent, clivique Capitolini pœnas ab equitibus Romanis esse repetiturum: neque solum id dixit, sed quos ei commodum fuit, compellavit: L. vero Lamiam, equitem Romanum, præstanti dignitate hominem, & salutis meæ pro familiaritate, reipublicæ pro fortunis suis, amiciffimum, consul imperiosus exire urbe jussit: & cum vos vestem mutandam censuissetis, cunctique mutassetis, atque idem omnes boni jam ante fecissent; ille unguentis oblitus, cum toga prætexta, quam omnes prætores, ædilesque tum abjecerant, irrisit squalorem vestrum, &

luctum gratissimæ civitatis; fecitque, quod nemo umquam tyrannus, ut, quo minus occulte vestrum malum gemeretis, nihil diceret; ne aperte incommoda patriæ lugeretis, ediceret. Cum vero in Circo Flaminio, non a tribuno plebis consul in concionem, sed a latrone archipirata, productus esset; primum processit, qua auctoritate vir? vini, somni, stupri plenus, madenti coma, composito capillo, gravibus oculis, fluentibus buccis, preffa voce & temulenta: quod in cives indemnatos esset animadversum, id sibi dixit gravis auctor vehementissime displicere. Ubi nobis hæc auctoritas tamdiu tanta latuit? cur in lustris & helluationibus hujus calamistrati saltatoris tam eximia virtus tamdiu cessavit? Nam ille alter Cæsonius Calventius, ab adolescentia versatus est in foro, cum eum, præter simulatam, versutamque tristitiam, nulla res commendaret: non juris studium, non dicendi, non rei militaris, non cognoscendorum hominum, non liberalitas: quem præteriens cum incultum, horridum, mœstumque vidisses; etiamsi agrestem & inhumanum existimares, tamen libidinosum & perditum non putares. Cum hoc homine, an cum stipite Aethiope si in

foro constitisses, nihil crederes interesse. sine sensu, sine sapore, elingue, tardum, inhumanum negotium. Cappadocem modo abreptum de grege venalium diceres. Idem domi quam libidinosus? quam impurus? quam intemperans, non janua receptis, sed pseudothyro intromissis voluptatibus? cum vero etiam litteris studere incipit, & helluo immanis cum Græculis philosophari, tum est Epicureus, non penitus illi disciplinæ, quæcumque est, deditus, sed captus uno verbo voluptatis. Habet autem magistros non ex istis ineptis, qui dies totos de officio ac de virtute differunt; qui ad laborem, ad industriam, ad pericula pro patria subeunda adhortantur: sed eos, qui disputent, horam nullam vacuum voluptate esse debere; in omni parte corporis semper oportere aliquod gaudium, delectationemque versari. His utitur quasi præfectis libidinum suarum: 15 hi voluptates omnes vestigant atque odorantur: hi sunt conditores, instructoresque convivii: iidem expendunt atque æstimant voluptates, sententiamque dicunt, & iudicant, quantum cuique libidini tribuendum esse videatur. Horum ille artibus eruditus, ita contempsit hanc pudentissimam civitatem,

ut omnes suas libidines, omnia flagitia latere posse arbitraretur, si modo vultum importunum in forum detulisset. Is me, quamquam me quidem non; (cognoram enim, propter Pisonum affinitatem, quam longe hunc ab hoc genere cognatio materna Transalpini sanguinis abstulisset;) sed vos, populumque Romanum, non consilio, neque eloquentia, quod in multis sæpe accidit, sed rugis, supercilioque decepit. L. Piso, tune ausus es isto oculo, non dicam isto animo, ista fronte, non vita; tanto supercilio, (non enim possum dicere, tantis rebus gestis,) cum A. Gabinio consociare consilia pestis meæ? Non te illius unguentorum odor, non vini anhelitus, non frons calamiftri notata vestigiis, in eam cogitationem adducebat, ut, cum illius re similis fuisses, frontis tibi integumento ad occultanda tanta flagitia diutius uti non liceret? Cum hoc tu coire ausus es, ut consularem dignitatem, ut reipublicæ statum, ut senatus auctoritatem, ut civis optime meriti fortunas provinciarum foedere addiceres? Te consule, tuis edictis & imperiis, senatui, populoque Romano non est licitum, non modo sententiis atque auctoritate sua, sed ne

luctu quidem ac vestitu reipublicæ subvenire. Capuæne te putabas, in qua urbe domesticum quondam superbix fuit, consulem esse, sicut eras eo tempore; an Romæ, in qua civitate omnes ante vos consules senatui paruerunt? Tu es ausus, in Circo Flaminio productus, cum tuo illo pari dicere, te semper misericordem fuisse? quo verbo senatum, atque omnes bonos tum, cum a patria pestem depellerent, crudeles demonstrabas fuisse. Tu misericors me affinem tuum, quem comitiis tuis, prærogativæ primum custodem præfeceras, quem Kalendis Januarii tertio loco sententiam rogaras, constructum inimicis reipublicæ tradidisti: tu meum generum, propinquum tuum; tu affinem tuam, filiam meam, superbissimis & crudelissimis verbis a genibus tuis repulisti: idemque tu, clementia ac misericordia singulari, cum ego una cum republica non tribunicio, sed consulari ictu concidissem, tanto scelere, tantaque intemperantia fuisti, ut ne unam quidem horam interesse paterere inter meam pestem & tuam prædam; saltem dum conticesceret illa lamentatio & gemitus urbis. Nondum palam factum erat, occidisse rempublicam, cum tibi arbitria funeris

soluebantur. uno, eodemque tempore domus mea diripiebatur, ardebat: bona ad vicinum consulem de Palatio; de Tusculano ad item vicinum alterum consulem deferebantur: cum, iisdem operis suffragium ferentibus, eodem gladiatore latore, vacuo non modo a bonis, sed etiam a liberis, atque inani foro, ignaro populo Romano quid ageretur, senatu vero oppresso & afflicto, duobus impiis, nefariisque consulibus, ærarium, provinciæ, legiones, imperia donabantur.

8 Horum consulum ruinas vos consules vestra virtute fulsistis, summa tribunorum plebis, prætorumque fide & diligentia sublevati. Quid ego de præstantissimo viro, T. Annio, dicam? aut quis de tali cive satis digne umquam loquetur? qui cum videret, sceleratum civem, aut domesticum potius hostem, si legibus uti liceret, iudicio esse frangendum: si ipsa iudicia vis impediret ac tolleretur, audaciam virtute, furorem fortitudine, temeritatem consilio, manum manu, vim vi esse superandam; primo de vi postulavit. posteaquam ab eodem iudicia sublata esse vidit; ne ille omnia vi posset efficere, curavit: qui docuit, neque tecta, neque templa, neque forum, neque curiam,

sine summa virtute, ac maximis opibus & copiis ab intestino latrocinio posse defendi: qui primus, post meum discessum, metum bonis, spem audacibus, timorem huic ordini, seruitutem depulit civitati. Quam rationem pari virtute, animo, fide, P. SEXTIUS secutus, pro mea salute, pro vestra auctoritate, pro statu civitatis, nullas sibi inimicitias, nullam vim, nullos impetus, nullum vitæ discrimen vitandum umquam putavit: qui causam senatus exagitatam concionibus improborum, sic sua diligentia multitudini commendavit, ut nihil tam popolare, quam vestrum nomen; nihil tam omnibus carum aliquando, quam vestra auctoritas videretur: qui me cum omnibus rebus, quibus tribunus plebis potuit, defendit, tum reliquis officiis, juxta ac si meus frater esset, sustentavit: cujus ego clientibus, libertis, familia, copiis, litteris ita sum sustentatus, ut meæ calamitatis non adjutor solum, verum etiam socius videretur. Jam ceterorum officia, studiaque vidistis: quam cupidus mei C. CESTILIUS, quam studiosus vestri, quam non varius fuerit in causa. Quid M. CISPIUS? cui ego ipsi, parenti, fratricque ejus, sentio quantum debeam: qui

cum a me voluntas eorum in privato iudicio esset offensa, publici mei beneficii memoria privatam offensionem oblitteraverunt. Jam T. Fadius, qui mihi quaestor fuit, M. Curtius, cujus ego patri quaestor fui, studio, amore, animo, huic necessitudini non defuerunt. Multa de me C. Messius, & amicitiae & reipublicae causa, dixit: legem separatim initio de salute mea promulgavit.

22 Q. Fabricius, si, quae de me agere conatus est, ea contra vim & ferrum perficere potuisset; mense Januario nostrum statum recuperassemus. quem ad salutem meam voluntas impulit, vis retardavit, auctoritas vestra revocavit. Jam vero praetores quo animo in me fuerint, vos existimare potuistis, cum L. Caecilius privatim me suis omnibus copiis studuerit sustentare; publice promulgavit de mea salute cum collegis paene omnibus; direptoribus autem meorum bonorum in jus adeundi potestatem non fecerit. M. autem Calidius, statim designatus, sententia sua, quam esset cara sibi mea salutem, declaravit. Omnia officia C. Septimii, Q. Valerii, P. Crassi, Sex. Quintilii, C. Cornuti, summa & in me, & in rempublicam constiterunt.

Quæ cum libenter commemoro, tum non
 invitus nonnullorum in me nefarie commiffa
 prætereo. non est mei temporis injurias me-
 miniffe: quas ego, etiamfi ulcisci poffem,
 tamen oblivifci malletm. alio transferenda
 mea tota vita eft, ut bene de me meritis
 referam gratiam; amicitias igne perſpectas
 tuear; cum apertis hoſtibus bellum geram;
 timidis amicis ignoſcam; proditoribus meis
 non indicem dolorem profectionis meæ; de-
 fenſores reditus dignitate conſoler. Quodſi ²⁴
 mihi nullum aliud eſſet officium in omni
 vita reliquum, niſi ut erga duces ipſos, &
 principes, atque auctores ſalutis meæ, ſatis
 gratus judicaret; tamen exiguum reliquæ
 vitæ tempus non modo ad referendam, ve-
 rum etiam ad commemorandam gratiam
 mihi relictum putarem. Quando enim ego
 huic homini ac liberis ejus, quando omnes
 mei gratiam referent? quæ memoria, quæ
 vis ingenii, quæ magnitudo obſervantiæ,
 tot, tantisque beneficiis reſpondere poterit?
 qui mihi primus afflicto & jacenti conſula-
 rem fidem, dexteramque porrexit: qui me
 a morte ad vitam, a desperatione ad ſpem,
 ab exitio ad ſalutem revocavit: qui tanto
 amore in me, ſtudio in rempublicam fuit,

ut excogitaret, quemadmodum calamitatem meam non modo levaret, sed etiam honestaret. Quid enim magnificentius, quid præclarius mihi accidere potuit, quam quod, illo petente, vos decrevistis, ut cuncti ex omni Italia, qui rempublicam salvam velent, ad me unum, hominem fractum & prope dissipatum, restituendum & defendendum venirent? ut, qua voce ter omnino post Romam conditam consul usus esset pro universa republica apud eos solum, qui ejus vocem exaudire possent; eadem voce senatus omnibus agris atque oppidis, cives, totamque Italiam ad unius salutem defendendam excitaret. Quid ego gloriosius meis
²⁵ posteris potui relinquere, quam, hoc senatum judicasse, qui civis me non defendisset, eum rempublicam salvam noluisse? Itaque tantum vestra auctoritas, tantum eximia consulis dignitas valuit, ut dedecus & flagitium se committere putaret, si quis non veniret. Idemque consul, cum illa incredibilis multitudo Romam, & pæne Italia ipsa venisset, vos frequentissimos in Capitolium convocavit. Quo tempore quantam vim naturæ bonitas haberet, aut vera nobilitas, intelligere potuistis. Nam Q. Metellus, &

inimicus, & frater inimici, perspecta vestra voluntate, omnia privata odia deposuit: quem P. Servilius, vir cum clarissimus, tum vero optimus, mihiq̄ amicissimus, & auctoritatis, & orationis suæ divina quadam gravitate, ad sui generis, communisque sanguinis facta, virtutesque revocavit, ut haberet in consilio & fratrem ab inferis, socium rerum mearum, & omnes Metellos, præstantissimos cives, pæne ex Acheronte excitatos: in quibus Numidicum illum, cujus quondam de patria discessus, molestus omnibus, ipsi ne luctuosus quidem visus fuit. Itaque dimittitur non modo salutis de- 26 fensor, qui ante hoc unum beneficium fuerat inimicus, verum etiam adscriptor dignitatis meæ. Quo quidem die, cum ccccxvii ex senatu essetis, magistratus autem hi omnes adessent, dissensit unus, is, qui sua lege conjuratos etiam ab inferis excitandos putarat. Atque illo die, quo rempublicam meis consiliis conservatam gravissimis verbis & plurimis judicassetis, idem consul curavit, ut eadem a principibus civitatis in concione, postero die, dicerentur; cum quidem ipse egit ornatissime causam meam, perfecitque, adstante atque audiente Italia tota, ut nemo

cujusquam conducti aut perditæ vocem acer-
I I bam atque inimicam bonis posset audire. Ad
27 hæc non modo adjumenta salutis, sed etiam
ornamenta dignitatis meæ, reliqua vos iidem
addidistis: decrevistis, ne quis ulla ratione
rem impediret; qui id impedisset, graviter,
molestæque laturus; illum contra rempubli-
cam, salutemque bonorum, concordiamque
civium facturum; & ut ad vos de eo statim
referretur; meque etiam, si diutius calumnia-
rentur, redire jussistis. Quid? ut agerentur
gratiæ, qui e municipiis venissent? quid?
ut ad illam diem, cum res redisset, rogaren-
tur, ut pari studio convenirent? Quid de-
nique illo die, quem P. Lentulus, mihi,
fratrique meo, liberisque nostris natalem
constituit, non modo ad nostram, verum etiam
ad sempiterni memoriam temporis? quo die
nos comitiis centuriatis, quæ maxime majores
comitia justa dici, haberique voluerunt,
arcessivit in patriam, ut eædem centuriæ,
quæ me consulem fecerant, consulatum meum
28 comprobarent. Quo die quis civis fuit, qui
fas esse putaret, quacumque aut ætate, aut
valitudine esset, non se de salute mea senten-
tiam ferre? Quando tantam frequentiam in
campo, tantum splendorem Italiæ totius,

ordinumque omnium? quando illa dignitate rogatores, diribitores, custodesque vidistis? Itaque P. Lentuli beneficio excellenti atque divino non reducti sumus in patriam, sicut nonnulli clarissimi cives; sed equis insignibus & curro aurato reportati.

Possum ego satis in Cn. Pompejum um- 29
quam gratus videri, qui non solum apud vos, qui omnes idem sentiebatis, sed etiam apud universum populum Romanum, salutem rei-publicæ & conservatam per me, & conjunctam esse cum mea dixerit? qui causam meam prudentibus commendarit, imperitos edocuerit, eodemque tempore improbos auctoritate sua compresserit? bonos excitarit? qui populum Romanum pro me, tamquam pro fratre, aut pro parente, non solum hortatus sit, verum etiam obsecrarit? qui ipse cum propter metum dimicationis & sanguinis, domo se teneret, etiam a superioribus tribunis petierit, ut de salute mea & promulgarent & referrent? qui in colonia nuper constituta, cum ipse gereret magistratum, in qua nemo erat emptus intercessor, vim & crudelitatem privilegii, auctoritate honestissimorum hominum, & publicis litteris consignarit, princepsque, Italiæ totius

præsidium ad meam salutem implorandum putarit? qui, cum ipse mihi semper amicissimus fuisset, etiam ut suos necessarios mihi
I2 amicos redderet, elaborarit? Quibus autem
 3° officiis T. Annii beneficia remunerabor? cujus omnis actio, ratio, cogitatio, totus denique tribunatus, nihil aliud fuit, nisi constans, perpetua, fortis, invicta defensio salutis meæ? Quid de P. Sextio loquar? qui suam erga me benivolentiam & fidem non solum animi dolore, sed etiam corporis vulneribus ostendit?

Vobis vero, patres conscripti, singulis & egi, & agam gratias. Universis egi ab initio, quantum potui: satis ornate agere nullo modo possum. Et quamquam sunt in me præcipua merita multorum, quæ fileri nullo modo possunt, tamen hujus temporis ac timoris mei non est, conari commemorare beneficia in me singulorum. nam difficile est, non aliquem; nefas, quemquam præterire. Ego vos universos, patres conscripti, deorum numero colere debeo. Sed, ut in ipsis diis immortalibus non semper eosdem, atque alias alios solemus & venerari, & precari: sic in hominibus de me divinitus meritis omnis erit ætas mihi ad eorum erga me
 merita

merita prædicanda atque recolenda. Ho- 31
 dierno autem die nominatim a me magistra-
 tibus statui gratias esse agendas, & de pri-
 vatis uni, qui pro salute mea municipia, co-
 loniasque adisset, populum Romanum sup-
 plex obsecrasset, sententiam dixisset eam,
 quam vos secuti, mihi dignitatem meam red-
 didistis. Vos me florentem semper ornastis;
 laborantem, mutatione vestis, & prope luctu
 vestro, quoad licuit, defendistis. Nostra
 memoria senatores ne in suis quidem pericu-
 lis mutare vestem solebant: in meo periculo
 senatus veste mutata fuit, quoad licuit per
 eorum edicta, qui mea pericula non modo
 suo præsidio, sed etiam vestra deprecatione
 nudarunt.

Quibus ego rebus objectis, cum mihi 32
 privato confligendum viderem cum eodem
 exercitu, quem consul non armis, sed vestra
 auctoritate superaram; multa mecum ipse
 reputavi. Dixerat in concione consul, se 13
 clivi Capitolini pœnas ab equitibus Romanis
 repetiturum. nominatim alii compellabantur,
 alii citabantur, alii relegabantur. Aditus tem-
 plorum erant non solum præfidiis & manu,
 verum etiam demolitione sublatis. Alterum
 consulem, ut me & rempublicam non modo

desereret, sed etiam hostibus reipublicæ proderet, pactioibus Clodius suorum præmiorum obligarat. Erat alius ad portas cum imperio in multos annos, magnoque exercitu: quem ego inimicum mihi fuisse non dico; tacuisse, cum diceretur esse inimicus, 33 scio. Duæ partes esse in republica cum putarentur: altera me deprecere, propter inimicitias; altera timide defendere, propter suspicionem cædis putabatur. Qui autem me deprecere videbantur, in hoc auxerunt dimicationis metum, quod numquam infitiando suspicionem hominum, curamque minuerunt. Quare cum viderem senatum ducibus orbatum, me a magistratibus partim oppugnatum, partim proditum, partim derelictum; servos simulatione collegiorum nominatim esse conscriptos, copias omnes Catilinæ pæne iisdem ducibus ad spem cædis & incendiorum esse revocatas; equites Romanos, proscriptionis; municipia, vastitatis; omnes, cædis metu esse permotos: potui, potui, patres conscripti, multis auctoribus fortissimis viris, me vi, armisque defendere; nec mihi ipse ille animus idem meus, vobis non incognitus, defuit. sed videbam, si vicissem præsentem adversarium,

nimum multos mihi alios esse vincendos. si victus essem; multis bonis & pro me, & mecum, etiam post me esse pereundum; tribunitique sanguinis ultores esse præsentes; meæ mortis pœnas, iudicio & posteritati reservari. Nolui, cum consul commu-¹⁴ nem salutem sine ferro defendissem, meam³⁴ privatus armis defendere; bonosque viros lugere malui meas fortunas, quam suis desperare: ac, si solus essem interfectus, mihi turpe; si cum multis, reipublicæ funestum fore videbatur. Quod si mihi æternam esse ærumnam propositam arbitrarer; morte me ipse potius, quam sempiterno dolore multassem. sed cum viderem, me non diutius, quam ipsam rempublicam ex hac urbe abfuturum: neque ego illa exterminata mihi remanendum amplius putavi; & illa, simul atque revocata est, me secum pariter reportavit. Mecum leges, mecum quæstiones, mecum jura magistratum, mecum senatus auctoritas, mecum libertas, mecum etiam frugum ubertas, mecum deorum & hominum sanctitates omnes, & religiones abfuerunt. Quæ si semper abessent; magis vestras fortunas lugerem, quam desiderarem meas. sin aliquando revocarentur; intelligebam,

35 mihi cum illis una esse redeundum. Cujus mei sensus certissimus testis est hic idem, qui custos capitis fuit, Cn. Plancius, qui, omnibus provincialibus ornamentis, commodisque depositis, totam suam quæsturam in me sustentando & conservando collocavit. qui si mihi quæstor imperatori fuisset, in filii loco fuisset: nunc certe erit in parentis, cum fuerit quæstor non imperii, sed doloris mei.

36 Quapropter, patres conscripti, quoniam in rempublicam sum pariter cum republica restitutus; non modo in ea defendenda nihil minuam de libertate mea pristina, sed etiam
 15 adaugebo. Etenim, si eam tum defendebam, cum mihi aliquid illa debebat; quid nunc me facere oportet, cum ego illi plurimum debeo? Nam quid est, quod animum meum frangere aut debilitare possit, cujus ipsam calamitatem non modo nullius delicti, sed etiam divinorum in rempublicam beneficiorum testem esse videatis? nam & importata est, quia defenderam civitatem; & mea voluntate suscepta est, ne a me defensa respublica per eundem me extremum in discrimen vocaretur. Pro me non, ut pro P. Popillio, nobilissimo homine, adolescentes filii,

non propinquorum multitudo populum Romanum est deprecata: non, ut pro Q. Metello, summo & clarissimo viro, spectata jam adolescentia filius: non L. & C. Metelli, consulares, non eorum liberi, non Q. Metellus Nepos, qui tum consulatum petebat, non Luculli, Servilii, Scipiones, Metellorum filii, flentes ac sordidati, populo Romano supplicaverunt: sed unus frater, qui in me pietate, filius; consiliis, parens; amore, (ut erat) frater inventus est; squalore & lacrymis, & quotidianis precibus, desiderium mei nominis renovari, & rerum gestarum memoriam usurpari coëgit. qui cum statuisset, nisi per vos me recuperasset, eandem subire fortunam, atque idem sibi domicilium & vitæ & mortis deposceret; tamen numquam nec magnitudinem negotii, nec solitudinem suam, nec vim inimicorum ac tela pertimuit. Alter fuit propugnator mearum fortunarum, 38 & defensor assiduus, summa virtute & pietate, C. Piso, gener: qui minas inimicorum meorum, qui inimicitias affinis mei, propinqui sui, consularis; qui Pontum & Bithyniam quæstor pro mea salute neglexit. Nihil unquam senatus de P. Popillio decrevit, numquam in hoc ordine Q. Metelli mentio

facta est. Tribunitiis sunt illi rogationibus, interfectis inimicis, denique nulla auctoritate senatus, restituti; cum alter eorum senatui paruisset, alter vim, cædemque fugisset. Nam C. quidem Marius, qui hac hominum memoria tertius ante me consularis, tempestate civili expulsus est, non modo a senatu non est restitutus, sed reditu suo senatum cunctum pæne delevit. Nulla de illis magistratum consensio, nulla ad rempublicam defendendam populi Romani convocatio, nullus Italiæ motus, nulla decreta municipiorum & coloniarum exstiterunt. Quare cum me vestra auctoritas arcessierit, populus Romanus revocarit, respublica implorarit, Italia cuncta pæne suis humeris reportarit; non committam, patres conscripti, ut cum ea mihi sint restituta, quæ in potestate mea non fuerunt, ea non habeam, quæ ipse præstare possim, præsertim cum illa amissa recuperarim, virtutem & fidem numquam amiserim.

